

Az értekezés tárgya, a kutatás célja

Művészeti gyakorlatomban is évek óta foglalkozom a valóság észlelésének, szemlélésének és leképezésének komplexitásával, bemutathatóságával, a térbeli nézőpont kérdésével.

Disszertációmban a következő témafelvetésből indultam ki:

1.

Ahogy a 18. századtól kezdve fokozatosan megrendül az egyetemes hit, ahogy fokozatosan eltávolodik az ember a transzcendens dimenzióktól, és a külvilággal, önmaga létezésével kapcsolatos vizsgálódásaira már inkább tudományos, filozófiai magyarázatokat, megoldásokat próbál adni, egyre inkább megbomlik a bizonyosság, a megkérdőjelezhetetlenség, egyre kétségesebbé válik az egyedüli és végleges válaszadás lehetősége.

Ennek következtében egyre több kérdés merül fel többek között az objektív valóság létezéséről, mibenlétéről, vizsgálatának mikéntjéről, és arról, hol van maga a szemlélődő ember, hol van az a végső valami, amit célnak vagy oknak lehet nevezni (és van-e ilyen?), és hol van a világ egymáshoz képest? Honnan és hogyan kell szemlélnie a létet, hogy választ kapjon kérdéseire? A honnan és hogyan elméleti problematikussága a konkrét térbeli viszonyulás megválasztásában is jelentkezik.

Értekezésemben korunknak azt az általános jelenségét vizsgálom, amikor az emberi szemlélet térbeli pozicionálása, a tekintet jellege, a szemlélő és a külvilág egymást befolyásoló hatása a gondolkodás alapvető fontosságú szempontjává válik. A végső igazság racionális, filozófiai megközelíthetetlensége, az általános kételkedés, a vizsgálódási folyamat lezárhatatlansága miatt ez a jelenség a szemlélet térbeli perspektívájával kapcsolatban felmutatott lehetőségek sokféleségében, nagy számában, töredékességében és dinamikus jellegében is megnyilvánul.

2.

Másik kiindulópontom az a felvetés, hogy a vizsgált jelenség általános, a művészetén kívül a tudományos, filozófiai gondolkodásra is jellemző. Dolgozatomban szeretném azt a feltételezést is alátámasztani, hogy egy kor diszciplínái kapcsolatban állnak egymással, befolyásolják egymást, közös, korra jellemző attitűdöt tükröznek, így a különböző területek bemutatásával tartom bizonyíthatónak a művészeti válaszok heterogenitása mögött felfedezhető hasonlóságot.

Az értekezés felépítése

3.

Kutatásom során szembesültem azzal a mérhetetlen forrásanyaggal, ami a felvetett témával kapcsolatos, azzal a szinte áttekinthetetlenül bonyolult összefüggésrendszerrel, aminek visszaadása jelentette az egyik legfőbb kihívást. Ahhoz, hogy a végeredmény valamennyire áttekinthető legyen, hogy a gondolatok, felvetések rendszere ne legyen túl bonyolult vagy kaotikus, szükségem volt valamiféle vázra, segéd-szerkezetre, ezért választottam szét a tárgyalt jelenséget többek között diszciplínák (tudomány, filozófia, művészet), és a szemlélés, értelmezés, ábrázolás hármasságának egysége szerint is. Ahhoz viszont, hogy érzékeltessem a jelenség összetettségét, összefüggéseit, hálózatszerűségét, az egymásra és egymásba rétegződést, szövegközi utalásokat helyeztem el, ezzel az olvasót arra is szerettem volna ösztönözni, hogy oda-vissza lapozva, kapcsolatot találjon az egyes fejezetek, területek között.

4.

Első rész – tudomány, filozófia

Dolgozatomban első felének fejezeteiben többnyire a legutóbbi évszázadnak azokat a lényeges tudományos felfedezéseit, elméleteit, filozófiai gondolatait kívánom bemutatni, amelyek a megismerés folyamatát, az észlelést, a megfigyelő és a megfigyelt világ kapcsolatát vizsgálják, amelyek összefüggésben állnak a tér értelmezésével, a szemléltető térbeli helyzetével, a tér leképezésével, és amelyek hatása kiterjedhet a művészetre is. Kitérek a tudomány azon eredményeire (egyben ezek alapján tagolódnak fejezetekre az értekezés első része), amelyek

- általában a fizikai világ felépítésére, működésére, törvényszerűségeire vonatkoznak, és amelyek az észlelés módjait és a térről alkotott elképzeléseinket is befolyásolják
- azokra, amelyek magával az észleléssel, azon belül is hangsúlyosan a térérzékelésünkkel kapcsolatosak, legyenek azok az emberi észlelés neurofiziológiai, vagy pszichológiai feltételei
- amelyek az észlelt világ leképezésének módozatairól szólnak.

Míndeközben azt is vizsgálom, milyen alapvető változásokat hozott a tanulmányozott időszak a klasszikus korokhoz képest, és ezek alapján milyen – korra jellemző – beállítódás kialakulására lehet következtetni.

Ezt a lényegi és tipikus változást a filozófia területén is bizonyíthatónak és bemutatásra érdemesnek tartom. Korunk szemléletmódját elsősorban a fenomenológia gondolatainak ismertetésével szándékozom illusztrálni, de az idézett gondolkodók segítségével azt a feltevést is igazoltnak érzem, hogy mint ahogy a tudományban, úgy a filozófiában is lezáratlan a végső igazság/a metafizikai lényeg megfejtésének folyamata, és a hangsúly épp ezért a folyamatos, befejezetlen keresésen van; egy dinamikus, szabad, nem pedig egy fixált tekintet az, ami feltétele a modern kor gondolkodásának.

5.

Második rész – művészet

A vizuális észlelés összetettsége, a látottban való kételkedés – az érzékelt/észlelt világ megtévesztő volta, nem egyértelmű és nem egyedüli jelentése, a valóság vizuális (és persze lényegi) komplexitásának visszaadására tett kísérlet számtalan művészt foglalkoztat.

Míndaz a változás, amely a tudományban, a technikában és a filozófiában végbement, érzeteti hatását a művészetben is.

A kortárs művészetet tárgyaló rész bevezetőjeként már az előző részben kitértem azokra a – főként XX. század eleji – stílusirányzatokra, amelyekben a hagyományos centrális perspektíva használatát a tér leképezésének újszerű, hagyományoktól eltérő módszerei váltják fel.

Doktori értekezésem második részében azokat az alkotói pozíciókat mutatom be, hasonlítom össze, foglalom rendszerbe, amelyek a valóság szemlélésének, megértésének

és ábrázolásának térbeli feltételeit, térbeli nézőpontját is vizsgálják. A jelenség általános jellege miatt vizsgálódásom a képzőművészet valamennyi területére kiterjed.

Rendszerezésem szempontjai

6.

A néző (befogadó) szerepe

Az alkotói pozíciók csoportosításánál fontosnak tartottam hangsúlyozottan figyelembe venni a néző szerepét, mivel a XX. század művészetében egyrészt a műalkotás, mint független realitás egyre többször fizikailag is a valóságos, vagyis a néző terének részeként jelenik meg, másrészt a monisztikus nézőpont megszűnése, illetve a párbeszédigény miatt is fokozódik a néző szerepe az alkotás létrejöttében, így egyre több alkotás számít a néző aktív részvételére.

7.

Pozíciók

Rendszerezésem szempontjai tehát a nézőpont számára, pozíciójára, rögzítettségére és a néző szerepére vonatkoznak.

Három fő csoportra osztottam fel a megoldásokat, választásokat:

EGY NÉZŐPONT FELMUTATÁSA, KIJELÖLÉSE

Az egyetlen használt, vagy felmutatott nézőpont jelentheti vagy az optimális, „helyes” nézőpontot, vagy azt a pontot, amely nyilvánvalóvá teszi, hogy a választott nézőpont is csak egy értelmezési lehetőség a sok közül.

Kettéválasztottam a nézőtől függetlenül és a néző aktív részvételével megidézett szituációt.

A nézőtől független nézőpont

Az origó felmutatása

Egy vetület felmutatása

A nézőtől függő nézőpont

A nézőpont kijelölése

A nézőpont megtalálása

NÉZŐPONT-VÁLTÁS

A műalkotás a decentralizált tekintetet tartja feltételnek a valóság létezési módjának feltárásához. Az alkotásokat aszerint csoportosítottam, hogy a mozgó nézőpontból létrejövő képek egyszerre, fázisonként, illetve egyesítve, vagy időben és térben egymás után, a nézőtől függetlenül vagy annak közreműködésével, vagy a szemlélő és a szemlélt egymásra hatásaként jelennek meg.

Multiperspektíva

Nézőpontok szimultán használata

Nézőpontok egyesítése / többnézőpontú projekció / nem euklideszi ábrázolás

Nézőpontváltások sorozata

Felmutatott nézőpont-váltás

A néző szerepe a nézőpont-váltás folyamatában

Egymásra vonatkozó nézőpontok / nézőpontok felcserélése / kiazmus

NÉZŐPONT-VÁLTOZTATÁS

Az ismeretlen, szokatlan nézőpont alkalmazása lehetővé teszi a romlatlan tekintet átélését, ezáltal egy addig nem ismert értelmezéshez való hozzájutást.

8.

Az értekezés összefoglalása, a kutatás eredményei

A valóság megismerésére, és megértésére tett kísérletek minden területen – legyen az tudomány, filozófia vagy művészet – a kételyektől, bizonytalanságtól, félelmektől függetlenül, számomra azt bizonyítják, hogy minden egy egységes világnak a megnyilvánulása, ahol minden egyszerre van jelen, nem szétválasztható és egyaránt lényeges, egy jelenség része.

Ugyanakkor időnként kifejeződik, ha nem is ez az általános, az a számomra is alapvető, nélkülözhetetlen igény, hogy ne csak keresése, de megjelenése, megtestesülése, megnyilvánulása is legyen az egységnek.